

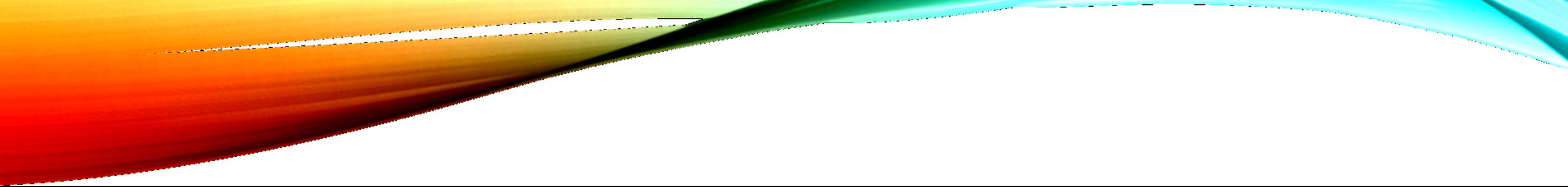

METODOLOGIE A STATISTIKA

KVALITATIVNÍ VÝZKUM, ROZHOVORY

Mgr. Martin Sebera, Ph.D.
sebera@fsp.s.muni.cz

7/2024

- V centru výzkumu pracují.
 - Problém, který si vytyčujeme není nikdy zcela ohraničený --- stále jej při výzkumu vyjasňujeme.
 - Jev (fenomén), který je předmětem našeho výzkumného zájmu zkoumáme v jeho přirozeném kontextu.
 - Výzkum začínat s menším počtem případů.
 - Otevřenost k novým, neobvyklým, atypickým situacím a možnostem.
 - Důsledný popis našeho výzkumného postupu (co, proč a jak jsem dělal) – terénní deník.
 - Interaktivní a vývojový aspekt výzkumu (významný pro popis postupu výzkumu i interpretaci dat).
- Výzkum jako proces interakce výzkumníka a předmětu výzkumu (jeho účastníků).
- V průběhu výzkumu se vyvíjejí výzkumník, účastníci i výzkumná situace.

PŘÍPADOVÁ STUDIE

- Příklad = osoba, skupina, rodina, instituce..., ale i životní příběh (historie).
- Komplexnost případu.

Zdroje dat:

- Autobiografie, deníky, životopisy, korespondence.
- Dokumentace případu – lékařská, vyšetřovací spis...
- Historie organizace – dokumenty o jejím vzniku, výroční zprávy, zápisy z porad...
- Rozhovory
- Ohniskové skupiny
- Opakované pozorování

ANALÝZA DOKUMENTŮ

- Dokument = text, obrazový materiál, audio a audiovizuální záznam, výtvary (socha..) ..
- Intenzivní analýza dokumentu, který je ve své jedinečnosti podrobně objasňován a interpretován.
- *Příklad: analýza motivů autora románu.*

TERÉNNÍ VÝZKUM

- Zkoumání fenoménu nebo lidí v prostředí, ve kterém žijí, pracují.
- Přístupnost terénu pro výzkumníka.
- Vhodné zařazení výzkumníka do terénu.
- Připravenost výzkumníka, jeho obeznámenost s terénem.
- Etický přístup. **(film Vrať se do hrobu! Milan Šteindler 1989)**

Skryté zúčastněné pozorování

- Výzkumník v přirozeném prostředí.
- Účastníci nevědí o účelu pozorování.
- Pozor na etiku, účel je třeba dodatečně vysvětlit.
- *Příklad: výzkum projevů mužského šovinismu v pracovním kolektivu vysokoškolsky vzdělaných osob.*

Otevřené zúčastněné pozorování

- Výzkumník v terénu, je přímý účastník situací, které pozoruje + ostatní účastníci vědí o tomto pozorování.
- Motivace účastníků, event. jejich znalost.
- Vědomí toho, že účastníci jsou pozorováni může někdy ovlivnit jejich jednání.

ROZHOVOR

- Obvykle **polostrukturovaný** nebo **nestrukturovaný** rozhovor.
- Forma nestrukturovaného rozhovoru – **narativní rozhovor**: výzkumník podněcuje dotazovaného spíše k vyprávění příběhu než k běžné konverzaci (*Jak to všechno začalo? A co bylo potom? Co jste při tom cítil? Jak na to reagoval Váš partner?...*)
- **Skupinový rozhovor**: rozhovor obvykle s více než 3 osobami najednou, schéma otázka – odpověď, není skupinová interakce.
- **Ohnisková skupina**:
 - Výzkumník určuje zaměření diskuse, její *ohnisko* = např. určité aktuální téma. Řídí diskusi.
 - Skupinová interakce.

KVALITATIVNÍ

1. Fixace kvalitativních dat

- Audiozáznam a videozáznam.
- Záznamový arch: pro rozhovor, pozorování, terénní poznámky...

2. Příprava dat pro analýzu

A. Data převádíme do textové podoby.

B. S texty dále pracujeme:

- Redukce prvního řádu (vynechání nepodstatného – slovní vaty, výrazů, které narušují plynulost).
- Barvení textu.
- Kódování.
- Práce s časovými osami.

KÓDOVÁNÍ

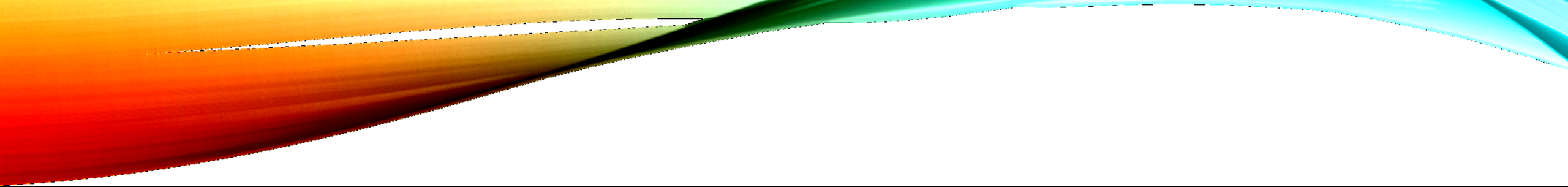
- Prvotní data převádíme do významových jednotek.
- Jednotkám přiřazujeme názvy.
- **Metoda vytváření trsů:** uspořádání dat (výroků) do skupin na základě jejich podobnosti (překryvu), např. tematický překryv, časový překryv, prostorový překryv.
- **Metoda zachycení vzorců:** vyhledávání a zaznamenávání v datech se opakujících vzorců, témat, struktur.
- **Metoda kontrastů a srovnávání:** odlišení např. dvou identifikovaných kategorií, nalezení rozdílů (přesto, že mají zároveň mnoho společného).

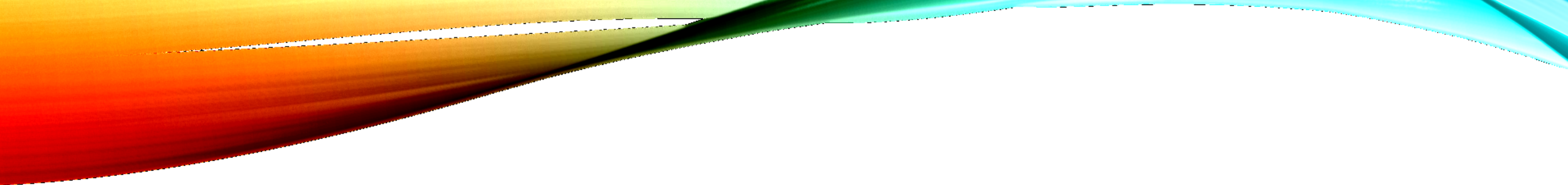
Příklad: Porovnání případových studií pravidelných uživatelů konopných drog. Srovnání dvou skupin: 1. uživatelé, jimž užívání nepřináší zásadnější komplikace, 2. uživatelé, u kterých došlo k rozvoji dalších forem rizikového chování.

KVALITATIVNÍ

KÓDOVÁNÍ

- **Metoda faktorování:** odhalení faktorů, které nejsou přímo pozorovatelné, mají implicitní charakter, ale ovlivňují určitý jev, situaci apod.
- **Příklad:** hledání faktorů, podílejících se na úspěšnosti ambulantní psychoterapie dlouhodobých uživatelů konopných drog.
- **Metoda zakotvené teorie:** integrace kvalitativních dat získaných různými metodami a jejich analýza směřující k teorii.
- Využíváme různých úrovní kódování a postupně přecházíme z deskriptivní roviny do roviny hledání a nalézání toho, co je skryto za „prostým popisem“ jevu, situace.
- **Narativní rekonstrukce:** na základě analýzy kvalitativních dat se pokoušíme rekonstruovat určitý jev v procesu jeho vývoje.
- **Příklad:** biografická rekonstrukce životního příběhu (např. delikventa, sociálního pracovníka).

-
- Základní krokem ve výzkumném procesu, který zahrnuje shromažďování informací potřebných pro vyhodnocení výzkumných hypotéz nebo otázek. Metody sběru dat se liší v závislosti na typu výzkumu, cílech a dostupných zdrojích.

- **Dotazníky a ankety:**

běžně používaná metoda pro shromažďování dat v kvantitativním výzkumu. Respondenti vyplňují sérii otázek vytvořených výzkumníkem.

- **Rozhovory:**

hloubková metoda, která se často používá v kvalitativním výzkumu.

- **Pozorování:**

výzkumník pozoruje a zaznamenává chování účastníků bez zásahu do situace.

SROVNÁNÍ VÝHOD A NEVÝHOD ROZHovorŮ

Výhody rozhovorů:

- **Hloubka a detail:** Rozhovory umožňují hluboký pohled do postojů, názorů, zkušeností a pocitů respondentů.
- **Flexibilita:** Rozhovor může být přizpůsoben a modifikován podle situace, což umožňuje výzkumníkovi reagovat na odpovědi respondentů a klást důkladné otázky.
- **Osobní interakce:** Přímá interakce mezi výzkumníkem a respondentem může pomoci vytvořit důvěrné prostředí, ve kterém se respondent cítí více otevřený a upřímný.
- **Zachycení nuance:** Rozhovory umožňují výzkumníkům zachytit nonverbální komunikaci, jako je tón hlasu nebo řeč těla, což může poskytnout dodatečný kontext k verbálním odpovědím.
- **Komplexní data:** Rozhovory často generují bohatá, podrobná a komplexní data, která mohou poskytnout hluboký vhled do výzkumného tématu.

Nevýhody rozhovorů

- Časově náročné: Příprava, provedení a analýza rozhovorů může být časově náročná, zejména ve srovnání s kvantitativními metodami, jako jsou dotazníky.
- Náklady: Provedení rozhovorů může být finančně náročnější než jiné metody, zejména pokud vyžadují cestování nebo speciální vybavení.
- Subjektivita: Výzkumníci mohou nevědomky ovlivnit odpovědi respondentů svým chováním nebo tím, jak kladou otázky.
- Analýza dat: Kvalitativní data z rozhovorů je obtížnější analyzovat a interpretovat.
- Generalizace: Výsledky rozhovorů obvykle nejsou snadno generalizovatelné na širší populaci kvůli malému vzorku a subjektivní povaze dat.

Při rozhodování o tom, zda použít rozhovory jako výzkumnou metodu, je důležité zvážit výhody a nevýhody v kontextu konkrétního výzkumného cíle a potřeb projektu.

Rozhovory jsou obzvláště užitečné, pokud je cílem pochopit hlubší pocity, názory a zkušenosti jednotlivců.

- Analýza **kvantitativních** dat probíhá pomocí statistiky – zaběhnuté a zdokumentované techniky
- Analýza **kvalitativních** dat – dynamické vývoj, existuje pestré přístupy a možnosti, jak postupovat, např. kódování
- V návrhu projektu - na obecné úrovni vymezit, jakou analytickou techniku lze použít, včetně počítačových programů, budou-li při analýze nějaké použity.
- Analýza dat je oblastí, kde musí student vyhledat radu experta, protože zde hraje velkou roli úroveň metodologické kvalifikace (např. mnohonásobná regrese nebo zakotvená teorie).
- Je přípustné, aby studenti neměli technickou zběhlost ve stadiu přípravy návrhu, před zahájením výzkumu. Student získá tuto zběhlost až během výzkumu a má ji demonstrovat po dokončení výzkumu. Je dobré, jestliže student získá technickou zběhlost již před započítím výzkumu 😊